

angiver, er den Grænse for Indsatsen, man vil gaa til, naar Produktionen skal betale sig, hvis der ikke ydes Toldbeskyttelse eller Subventioner af anden Art. Men naar man, som Dr. Laur synes at gøre, betragter det som et Formaal i sig selv at forøge det samfundsmæssige Udbytte i Landbruget, selv om man gør dette rentabelt ved Subventioner, saa ligger Grænsen altsaa ved en større Indsats. Det var det urimelige i denne Tankegang, jeg vilde vise med mine Bemærkninger, ligesom jeg ønskede at paapege det uholdbare i den Paastand, at Smaabrugenes større samfundsmæssige Udbytte pr. Arealenhed skulde være et Bevis for en bedre Økonomi i disse Smaabrug.

II.

Gensvar til Dr. Jørgen Pedersen.

Af Adolph Jensen.

Ved Opstillingen af min Formel er jeg gaaet ud fra, at de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning bør maales med Forholdet mellem den Værdi, Samfundet yder som Indsats i Driften, og den Værdi Samfundet modtager til Gengæld.

Jeg er ikke klar over, om Dr. *Jørgen Pedersen* anerkender eller bestrider Rigtigheden af dette Udgangspunkt.

Paa den ene Side siger Dr. P., at han er enig med mig i, at „hvad det gælder om er at sammenstille Bedriftens Udbytte med den Indsats, som har fremkaldt dette Udbytte“. Men senere udtaler han: „Der kan ikke i nogen Bedrift gives mere eller mindre ud til de i Produktionen deltagende Personer: Materialeleverandører, Arbejdere, Driftsledere, Kapitalister, det Offentlige m. m., end Værdien af den samlede Produktion“.

Hvad der i den sidste Udtalelse interesserer mig, er det lille indføjede „m. m.“ Hvad betyder dette „m. m.“? Naar Materialet er betalt, naar Arbejdsomkostningerne er dækkede med den faktisk udbetalte Løn og det beregnede Vederlag til Brugeren og hans Familiemedlemmer for det af dem udførte Arbejde, naar Brugeren har faaet godskrevet sædvanlig eller beregnet Driftslederløn, naar der er betalt Renter af den laante Kapital og godskrevet Ejeren Renter af hans egen Kapital, og naar Stat og Kommune har faaet det Beløb, der paahviler Ejendommen i Skatter og Afgifter, fremkommer der en positiv eller negativ Rest — et Overskud eller et Underskud, som kommer Brugeren til Gode eller falder ham til Last.

Er det denne Rest, der skjuler sig bag Dr. Jørgen Pedersens „m. m.“? Det forekommer mig, at det ikke kan være andet. Og dog mener Dr. P., at naar mine Beregninger giver Brøker, hvis Værdi afviger fra 1.00, skyldes det alene, at jeg ikke under Arbejdsomkostningerne har medtaget den saakaldte Driftslederløn.

Om man nu vil betragte Driftslederlønnen som en Art Arbejdsomkostning eller som et Profitmoment, er naturligvis en Skøns Sag. Jeg maa dog overfor Dr. P. fastholde, at den Driftslederløn, der beregnes som Vederlag for Ejerens personlige Ledelse af Bedriften i de Tilfælde, hvor han ikke har fremmed Hjælp til Ledelsen (og det er jo kun saadan Driftslederløn der her er Tale om), er fiktiv i ganske anden Forstand end de af Driftsbureauet benyttede Sætsler for beregnet Arbejdsvederlag pr. Dag eller Time eller for Kapitalrente. Dette erkendes da ogsaa i den Vejledning til Landbrugs-Regnskabsføring, der er udarbejdet af det landøkonomiske Driftsbureau, hvor det bl. a. hedder: „Det sædvanlige er imidlertid, at Brugeren af Ejendommen selv er Driftsleder, og hans Vederlag for Arbejde i og Ledelse af Bedriften bør da fastsættes i Forhold til, hvad der skulde betales i Bestyrerløn paa en Ejendom af lignende Størrelse og Driftsmaade. Da Bestyrerforholdet er ret sjældent, kan det blive vanskeligt i hvert enkelt Tilfælde at skaffe sig det fornødne Sammenligningsgrundlag, og i Erkendelse heraf har man udarbejdet en Skala, ved hvis Anvendelse man har ment at kunne lette Fastsættelsen af en rimelig Driftslederløn for Landbrug af forskellig Størrelse og Intensitet.“

Dr. Jørgen Pedersens Formodning om, at det er Driftslederlønnens Udeladelse der faar Brøkens Værdi til at afvige fra 1.00, holder imidlertid ikke Stik. Jeg har foretaget en Omregning af Brøkens Værdi, efter at Arbejdsudgifterne er forøgede med Beløbet for Driftslederløn. Resultaterne af denne Beregning er nedenfor sammenstillede med dem, der fremkom under den oprindelige Forudsætning.

	Driftslederløn medregnet			Driftslederløn ikke medregnet		
	3 gode Aar	5 middel- gode Aar	4 daar- lige Aar	3 gode Aar	5 middel- gode Aar	4 daar- lige Aar
Under 10 ha. . .	1.08	1.05	0.91	1.18	1.11	0.97
10—20 ha . . .	1.19	1.07	0.90	1.31	1.16	0.99
20—30 - . . .	1.17	1.08	0.91	1.30	1.17	1.00
30—50 - . . .	1.20	1.07	0.89	1.33	1.17	0.98
50—100 - . . .	1.19	1.06	0.88	1.30	1.16	0.97
over 100 - . . .	1.21	1.05	0.87	1.28	1.10	0.92

Det vil ses, at hvad enten Driftslederlønnen medregnes under Arbejdskontoen eller ikke, fremkommer der Tal, som afviger fra 1.00, hvad man da ogsaa paa Forhaand maatte vente af en rent talmæssig Bearbejdelse af Driftsbureauets Regnskabsmateriale.

De i de tre sidste Kolonner anførte Værdiers Afvigelser fra 1.00 betyder jo Forholdet mellem Profitten (saaledes som jeg har afgrænset Begrebet, altsaa inkluderende Driftslederlønnen) og Omkostningerne. Det er ikke rigtigt, naar Dr. P. om det af mig benyttede Profitbegreb siger, at „det omfatter det som normalt Vederlag for udført Arbejde beregnede Beløb, og adskiller sig ikke i nogen Henseende principielt fra de øvrige Arbejdsomkostninger.“ De tre første af de ovenfor anførte Tal-kolonner viser jo nemlig, at der er en Profit (positiv eller negativ) ud over Driftslederlønnen, og Tallenes Afvigelser fra 1.00 repræsenterer det, der skjuler sig bag det foran nævnte „m. m.“

Dr. P. gaar aabenbart ud fra, at naar Driftslederlønnen henføres til Kontoen for Arbejdsvederlag, kan der ikke regnskabsmæssigt fremkomme nogen Profit i Landbruget. Godsejer *Thomas Junker* har givet Udtryk for den samme Opfattelse ved at betegne Landbruget som et „Liebhaverierhverv“. Og der er naturligvis det rigtige heri, at Landbrugets Profit aldrig vil kunne blive synderlig høj gennem en længere Aarrække, idet den reguleres saa at sige automatisk. Saavel gode som daarlige Tider følges jo erfaringsmæssigt af Stigning og Fald i Ejendomspriserne. Hvis Landbruget i nogle Aar har afkastet højere Profit end i den forudgaaende Tid, vil en Del af den værende og muligvis af den forventede Profit „gaa i Jorden“. De Ejendomme, der sælges eller udlægges som Arv, faar en forøget Grundkapital at forrente, hvorved Profitten beskæres for de nye Ejere. Og ganske vist vil Ejerne af de Ejendomme, der forbliver paa samme Haand, reelt beholde det høje Udbytte ubeskaaret, men efterhaanden vil ogsaa disse Landbrugere opskrive deres Grundkapital (f. Eks. efter en ny Vurdering til Ejendomsskyld), hvorved en Del af Profitten overføres til Ejerens Konto for Renteydelse til ham selv. Ved en tidligere Lejlighed har jeg gjort opmærksom paa, at den Opskrivning af Grundkapitalen (Jord og Bygninger), der foranledigedes ved Ejendomsskyldvurderingen 1920, regnskabsmæssigt gav sig Udtryk i en Forøgelse af Rentekontoen med ca. 20 Kr. pr. Hektar og altsaa en Formindskelse af Profitten med samme Beløb

Men kan man nu heraf slutte — saaledes som Dr. J. P. gør det — at det er umuligt paa Grundlag af Driftsbureauets Regn-

skabsmateriale at finde Vejledning til Bedømmelse af de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning?

En saadan Slutning vilde kun være berettiget, hvis man kunde gaa ud fra, at den økonomiske Overlegenhed, en vis Driftstype i det enkelte Øjeblik maatte have overfor de øvrige, straks blev kapitaliseret, saaledes at Profitten regnskabsmæssigt forvandles til Rente af egen Kapital. Og omvendt, at en vis Driftstypes regnskabsmæssige Tab resulterede i øjeblikkelig Nedskrivning af Kapital- og Rentekontoen. Men rent borsat fra, at en saadan Antagelse maatte forudsætte en sand Tyrketro paa Virkningerne af „de økonomiske Kræfters frie Spil“, strider Antagelsen mod den Regel for Ansættelsen af Jordværdien, der er givet i Driftsbureauets Vejledning for Regnskabsføringen, nemlig den Regel, at Jordens Værdi fastsættes i Overensstemmelse med den sidste officielle Vurdering eller, hvor denne skønnes at være misvisende, under Hensyntagen til den paa Egnen betalte Pris for Jord af tilsvarende Beskaffenhed. Herved maa det erindres, at der ved den officielle Vurdering ikke tages Hensyn til, om Jorden hører til en større eller mindre Ejendom, idet Værdien ifølge Loven skal ansættes saaledes som den vilde være, naar Jorden tænkes at høre til en middelstor Bondegaard i middelgod Kultur.

I et privat Brev, hvis Indhold jeg har Tilladelse til at offentliggøre, skriver Professor *Jens Warming* bl. a. saaledes: „ . . . Men jeg vilde ønsket mere Forklaring om, hvorfor De ønsker Materialeværdien medregnet; naar den adderes baade i Tæller og Nævner, vil de forskellige Kvotienter 1) forblive paa samme Side af 1.00, 2) rykke nærmere til 1.00, 3) maaske bytte Plads. Hvad opnaas der derved? Hvor der er en stor Omsætning af Materiale (og derfor stor Risiko), vil Kvotienterne i særlig Grad gaa nærmere til 1.00; dette er heldigt, hvis en smuk Kvotient reduceres, thi paa Grund af Risikoen er den ikke saa smuk; men ogsaa en daarlig Kvotient burde reduceres, men stiger tværtimod. Det er især den lille Bedrift, der har stor Omsætning af Materiale og altsaa stor Risiko, men samtidig lille Omsætning af fremmed Arbejds løn, altsaa lille Risiko.“

Jeg troede, at jeg i min Artikel (Aarg. 1930, S. 393) tilstrækkelig tydeligt havde begrundet, hvorfor man ved Bedømmelsen af de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning ikke kan se bort fra Forbruget af Materiale; men maaske burde jeg have illustreret min Tankegang ved et Eksempel, og jeg benytter nu Lejligheden til at indhente det forsømte.

Lad os tænke os to Landejendomme, ved Driften af hvilke der fremkommer samme samfundsmæssige Udbytte (u) og som anvender samme Værdibeløb til Arbejds løn (a), Kapitalrente (r) og Skatter (s). Efter det landøkonomiske Driftsbureau's Formel $u : (a + r + s)$ skulde disse to Ejendommers økonomiske Betydning være nøjagtig ens. Dette behøver dog ikke at være Tilfældet. Hvis Ejendom A har haft et større Materialeforbrug end Ejendom B, er A's økonomiske Betydning mindre end B's, selv om Driften af begge Ejendomme er resulteret i samme Værdi af samfundsmæssigt Udbytte. Som foran nævnt, bør de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning maales med Forholdet mellem den Værdi, Samfundet yder som Indsats i Driften, nemlig samtlige Omkostninger, og den Værdi Samfundet modtager til Gengæld, nemlig Bruttoudbyttet. Lad Bruttoudbyttet ved de to Ejendommers Drift være b og Materialeforbruget henholdsvis m_1 og m_2 , hvor $m_1 > m_2$. Efter min Formel maales de to Ejendommers økonomiske Betydning da ved Brøkerne

$$b : (m_1 + a + r + s)$$

og

$$b : (m_2 + a + r + s).$$

Kvotienten bliver i det første Tilfælde mindre end i det andet, svarende til at den første Ejendom har beslaglagt en større Materiale værdi for at give samme Bruttoudbytte som den anden.

Der er ikke noget at sige til, at man undersøger, hvordan en ad logisk Vej opstillet Formel virker in concreto; det er tværtimod en overordentlig anbefalelsesværdig Kontrolforanstaltning. Derimod forekommer det mig, at Professor *Warmings* Undersøgelse af, hvorledes Kvotienterne forandres, naar man baade i Tæller og Nævner medtager Materiale værdien, med andre Ord naar man anvender min Formel i Stedet for Driftsbureauets, er uden Interesse. At en „daarlig“ Kvotient (d. v. s. en Kvotient der er mindre end 1.00) kommer til at ligge nærmere ved 1.00 ved Anvendelse af den rigtige Formel end ved Anvendelse af den gale, maa dog være ganske ligegyldigt. Det afgørende er, at ved Anvendelsen af min Formel vil Kvotienten altid formindskes ved stigende Materialeforbrug, og det hvad enten den er „daarlig“ eller „gunstig“.